

Landschapsbeheer Groningen

Zorg voor het groene erfgoed van borgterreinen

Veel Groninger borgen zijn begonnen als steenhuis of stins. De eerste borgen waren stenen torens - de muren waren soms wel twee à vier stenen dik (65 à 130 cm) - en hadden uitsluitend een verdedigingsfunctie. Ze waren in tijden van gevaar uitermate geschikt als schuilplaats. Later verloren de steenhuisen hun verdedigingsfunctie. Ze werden uitgebreid en als woonstede geschikt gemaakt. Naast het huis werd dikwijls een tuin aangelegd. Grachten bleven vaak wel gehandhaafd. In het laatste kwart van de 17e maar vooral in de 18e eeuw verschijnen parken en bossen bij borgen. Ook nieuwe gebouwen zoals een oranjerie of duivenpoort gaan onderdeel vormen van het borgterrein.

Voorbeeld Buxusziekte

De parken werden ingericht volgens de mode uit de tijd. Tijdens de barokperiode was de heersende mode strak met symmetrische vakken van geschoren Buxus. De huidige tuin van de Menkemaborg representeert deze stijlperiode en is aangelegd volgens het originele tuinplan uit circa 1705. Bewoners mochten niet teveel in de zon komen. Om toch naar buiten te kunnen zonder dat ze bruin werden, werden berceaux aangelegd. Dit is een natuurlijke tunnel die ontstaat uit een rond geleide haag. De Prinsentuin in Groningen heeft nog een dergelijke berceau en op de Menkemaborg bestaat deze uit leifruit.

Tijdens de romantiek (eind 18e, begin 19e eeuw) deed de Engelse landschapsstijl zijn intrede. De inrichting van het borgterrein veranderde van strakke geometrische lijnen naar een landschappelijke stijl met losse lijnen, hoogteverschillen in de vorm van heuveltjes en organisch ontworpen waterpartijen. Door deze vormtaal te gebruiken was het park op verschillende plekken telkens anders te beleven. Bij de Fraeylemaborg in Slochteren is een deel van het terrein in deze stijl aangelegd terwijl restanten tuinstijlen uit eerdere periodes eveneens zijn waar te nemen.

Boomziektes

Van de borgen worden de gebouwen veelal in stand gehouden en waar nodig gerestaureerd. Het onderhoud van de beplanting is lastiger. Beplanting kent een beperkte levensduur en zal moeten worden vervangen en verjongd. Een groot deel van de beplanting is aan het einde van zijn levenscyclus waardoor over vervangen moet worden nagedacht. Het beheer van dit erfgoed vraagt een goed beheerplan en passend onderhoud. Afgelopen decennia hebben verschillende ziektes de kop opgestoken wat een groot gevolg heeft voor de monumentale beplanting op deze historische plekken. Na de iepziekte kwam de kastanje-bloedingsziekte en nu is er de essentaksterfte die zorgt voor de kap van vele essen. Naast deze boomziektes heeft ook de Buxusziekte toegeslagen. Deze ziekte heeft sterke gevolgen voor de vele geschoren Buxushagen in de barokke tuinen. Landschapsbeheer Groningen staat voor de uitdaging om met een passend antwoord te komen op de veranderingen die deze ziektes met zich meebrengen. Oplossingen zijn nog niet pasklaar. De iepziekte lijkt beheersbaar door strenge controles en door de kweek van resistente iepen blijft de boom toepasbaar. Maar voor de andere bomen wordt geprobeerd de kap zo lang mogelijk uit te stellen en worden andere soorten aangeplant. De planten kunnen worden vervangen waarbij de vraag is door welke soort. Vervangen zal er voor zorgen dat het beeld van de tuinen de eerste jaren behoorlijk verandert. Bovendien zorgt vervanging voor een extra kostenpost.

Landschapsbeheer Groningen voert op verschillende borgterreinen onderhoudswerkzaamheden uit.

Voor meer informatie:
050-534 51 99
info@landschapsbeheer
groningen.nl
Roderwolderdijk 60
9744 TH Groningen
www.landschaps
beheergroningen.nl

Landschapsbeheer Groningen voert op verschillende borgterreinen onderhoudswerkzaamheden uit. Zij werkt met groepen mensen in re-integratietrajecten die, onder begeleiding van een groene vakman, een deel van het onderhoud verzorgen. Denk hierbij aan het scheren van hagen, kandelaberan van bomen, herstelwerkzaamheden van paden en beschoeiing, of nieuwe aanplant. Ook worden vaak bollen gepoot zodat de karakteristieke stinzenflora gehandhaafd blijft.

Bij de borgen gaat het om de ensemble-waarde. Het huis én de tuin samen laten de historie zien. Behalve de cultuurhistorische waarde wordt ook de biodiversiteit versterkt en de recreatieve aantrekkelijkheid vergroot. Meer bezoekers betekent meer draagvlak wat indirect zorgt voor continuering van onze provinciale parels!

TEKST: LENNY BULTHUIS, ARTISTIEK CONSERVATOR BORG VERHILDERSUM

FOTO'S: ARCHIEF VERHILDERSUM

De Rijke Smaak van de 19e eeuw: **Leven en eten op Verhildersum**

Edzardt Tjarda van Starkenborgh en Aleida Warmoldina Lamberta Talma trouwen op 16 mei 1820. De plechtigheid vindt plaats in het Friese Metslawier. Na de huwelijksvoltrekking gaan Edzardt en Aleida in de Leenster borg wonen. Twee jaar lang biedt het pand hen onderdak. Dan verhuist het jonge stel naar de Borgweer in Wehe. Hun vertrek luidt het einde in van de eeuwenlange relatie tussen de familie Van Starkenborgh en Verhildersum.

Een bezoek aan de tentoonstelling betekent een kennismaking met de juffer bruid, de jonkheer bruidegom en hun entourage. In het Koetshuis is de huwelijksvoltrekking te zien. De borg geeft een beeld van het dagelijks leven aan het begin van de 19e eeuw. Speciale aandacht is er voor een aantal ingrijpende gebeurtenissen die de jonker en zijn vrouw in deze periode meemaken. Zoals de geboorte van hun eerste kind en de dood van Edzardts vader. Op beide locaties wordt bovendien een relatie gelegd met de bij de 'life-events' behorende drink- en eetgewoontes.

Zintuigen

De titel van de tentoonstelling is niet alleen een verwijzing naar de relatief rijke Noord-Groningse landadel. Ook de expositie zelf is rijk van opzet en biedt uiteenlopende zintuiglijke ervaringen. Aan de totstandkoming hebben verschillende kunstenaars een bijdrage geleverd. Martine Rademakers maakte een animatie naar aanleiding van de vraag 'Aten Edzardt en Aleida bruidstaart om hun huwelijk te vieren?' [klik hier voor een voorproefje](#). Door Swinder, Marlene Bakker en Arnold Veeman zijn vier authentieke 19e eeuwse recepten op muziek gezet. [beluister hier de 'columbijntjes'](#) in een bewerking van Swinder.

Op landgoed Borg Verhildersum in Leens is de tentoonstelling **De Rijke Smaak van de 19e eeuw** te zien. In de exposities in het koetshuis en de borg staan de pasgetrouwde Edzardt Tjarda van Starkenborgh en Aleida Warmoldina Lamberta Talma centraal. Lenny Bulthuis introduceert in deze bijdrage de tentoonstelling.

